

Dialectologie en Sociolinguïstiek (*)

door Prof. Dr. ROLAND WILLEMYNS

Van de sociolinguïstiek wordt beweerd, dat het een jonge wetenschap is. J. Fishman schrijft, dat het ontstaan of althans de „rebirth” ervan zelfs vrij nauwkeurig kan worden bepaald en wijst een „eight week seminar of linguists and social scientists in the summer of 1964 at Indiana University” (FISHMAN 1972 a), het zgn. „Bloomington Seminar”, als beginpunt aan.

Zelfs indien men alleen als sociolinguïstiek beschouwt het soort onderzoekingen dat thans furore maakt met de daarop berustende methodologie en begrippenapparaat, is dat natuurlijk nog niet helemaal juist, want een aantal baanbrekende werken, die in vele sociolinguïstische verhandelingen ook als zodanig worden beschouwd, verschenen duidelijk vóór dat tijdstip; ik denk nu slechts aan WEINREICHS *'Languages in Contact'* van 1953, aan de stimulerende opstellen van FERGUSON over diglossie uit 1959 en van D. HYMES over *'The Ethnography of Speaking'* uit 1962, aan BROWN en GILMANS *'The Pronouns of Power and Solidarity'* (1960), aan veel van BERNSTEINS publicaties en nog vele andere.

Het uitgangspunt in 1964 plaatsen is echter nog onjuister indien men, zoals ik van plan ben, de sociolinguïstiek ruimer wil opvatten en als tekenen van sociolinguïstische activiteit ook wil beschouwen niet enkel een aantal

(*) Lichtjes aangepaste tekst van een lezing gehouden voor de plenaire vergadering van de „Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie” te Brussel op maandag 30 januari 1978.

sociodialectologische studies die al veel vroeger verschenen zijn (ik vermeld slechts KLOEKE 1927), maar bovendien, en dat is eigenlijk nog belangrijker, een aantal methodologische werkwijzen en interpretatietechnieken die allang een vast onderdeel vormen van de dialectologie, met name uiteraard vooral van de extralinguïstische dialectgeografie.

De bedoeling van deze uiteenzetting is te wijzen op wat de dialectologie voor het taalsociologische onderzoek reeds heeft betekend en vooral aan te duiden hoe m.i. in de toekomst het verband en de samenwerking zou kunnen zijn tussen onderzoekers van geografische en sociale variabiliteit.

Met het eerste beginnend, zijn er m.i. vooral twee punten die nadere overweging verdienen :

1. hoe komt het dat de huidige sociolinguïstiek zo weinig door de dialectologie beïnvloed werd?
2. zou één van beide er baat bij hebben gehad, indien er wel van een interactie sprake was geweest?

Op het theoretische vlak is de geringe invloed van de dialectologie op de sociolinguïstiek misschien toch natuurlijker dan wij, dialectologen, op het eerste gezicht geneigd zouden zijn aan te nemen. Hoewel variabiliteit altijd datgene is geweest wat de dialectoloog heeft onderzocht en hoewel extralinguïstische verklaringen op een bepaald moment bijna tot een dialectgeografisch dogma dreigden te worden, is vooral de laatste twee decennia de dialectologie gedeeltelijk andere paden gaan bewandelen. De ideeën van de structuralisten en nadien van de generativisten begonnen stilaan ook in dialectstudies aan bod te komen. Op grond van de resp. onderscheidingen „*langue-parole*” en „*competence-performance*”, gingen ook de dialectologen zich vastbijten in taalsystemen en zich concen-

treren op de structuur van het onderzocht dialect, daarbij, net als de „andere” linguïsten, alles wat afweek of moeilijk hanteerbare variaties vertoonde, naar resp. de „parole” of de „performance” verwijzend. De individuele of zelfs groepsgebonden variaties ondergingen hetzelfde lot en werden daardoor eveneens verwezen naar de categorie van datgene wat niet, of zeker niet primair, onderzocht werd. Het toeval of het noodlot wil nu dat deze ontwikkeling, dit zo laat gekomen inzicht, net samenviel met het moment waarop men zich in de „andere”, de algemene linguïstiek, van dit standpunt begon te verwijderen.

Collega Goossens die toevallig — of misschien is het toch eerder het gevolg van een logische evolutie dan van toeval — voor vandaag een soortgelijk onderwerp had voorbereid, vat dit zo samen : „Als durch die Entwicklung einer strukturellen Sprachgeographie, mit ihrer Betonung des invarianten Elements Struktur, in den späten fünfziger und den sechziger Jahren eine engere Verbindung zwischen Dialektologie und Linguistik zustand zu kommen schien... lief die Linguistik der Dialektologie wieder einmal davon. Merkwürdigerweise geschah das durch eine Einsicht, die der Dialektologie naturgemäss nicht fremd sein konnte 'that heterogeneity is not only common (in language), it is the natural result of basic linguistic factors' ” (GOOSSENS, niet gepubl. ; zijn citaat is van Labov).

Over de redenen van dit „davonlaufen” kan ik kort zijn en mij beperken tot enkele significantieve citaten. Hymes, „*On Communicative Competence*”, wees erop, dat het onderzoeken van taaluitingen op hun „grammaticality, with respect to competence and acceptability, with respect to performance” ronduit onvoldoende was, o.m. omdat met basisconcepten van de linguïstiek als „spreker-toehoorder”, „taalgemeenschap”, „spreekwijze”, „norm” enz. onvoldoende of geen rekening werd gehouden. „If an adequate

theory of language users and language use is to be developed", zegt hij, „it seems that judgements must be recognized to be not of two kinds but of four", die hij noemt : grammaticality, feasibility, appropriateness en actual occurrence (HYMES 1971). Ik hoef daar eigenlijk niet verder op in te gaan, noch andere citaten te geven. Het zal in elk geval duidelijk zijn dat er verzet rees tegen het feit, dat de structurele of generatieve linguïstiek zich niet bezighield met *wie* de taal sprak die werd onderzocht, tegen het feit dat „le sujet de la linguistique est le sujet cartésien, logique, universel" (MARCELLESI & GARDIN, 1974, p. 102). Bijzonder hard klinkt de uitlating van Kjolseth, waar hij zegt „Insgesamt hat sich die Unterscheidung von Kompetenz und Performanz niemals als besonders hilfreich für unsere Arbeit erwiesen, und sie wird immer unklarer, wenn wir ihre allgemeine Implikationen genauer betrachten" (KJOLSETH 1971).

Zoals ik zei en zoals ook Goossens schrijft, valt dit afwijzen van het invariabele door de sociolinguïsten, in de tijd ongeveer samen met de bekering van vele dialectologen tot het invariabele. Dit is ongetwijfeld één van de oorzaken voor het feit, dat sociolinguïstiek en dialectologie niet samen opmarcheren.

Uiteraard neemt dit echter niet weg, dat de sociolinguïsten zich in principe toch meer hadden kunnen laten inspireren door dialectologische inzichten en zelfs methodiek (denken we bv. maar aan de enquêteringstechniek) uit de periode vóór de „bekering". Goossens wijst in zijn eerder genoemd stuk o.m. op :

- de auteurs van zgn. Ortsgrammatiken, de syntopische dialectologen dus, die „Unterschiede die mit Alter, Sozialschicht und Geschlecht zusammenhangen" veelvuldig aanwijzen en bespreken ;

— dialectgeografen die een wezenlijk deel van hun, deels expansiologische verklaringen, baseren op „Konkurrenz zwischen älteren und jüngeren, sozial höher und niedriger stehenden, feineren und ungebildeten Sprachformen”.

Al die zaken zijn ons te zeer bekend dan dat ik er nog verder over zou moeten uitweiden en wij zullen dan ook geen moeite hebben om Goossens' conclusie te onderschrijven, dat „Alle wichtigen Variationen in den Dialekten also vor dem Zeitalter der Sozio- und Pragmalinguistik erkannt (sind)”. Over het tweede deel van zijn conclusie „man hat sie aber kaum zum Gegenstand eigener Forschungen gemacht”, wil ik straks nog iets zeggen.

In haar artikel „*Vernieuwing in de Sociolinguïstiek?*”, wijst ook Jo Daan op de geringe belangstelling van de sociolinguïsten voor de resultaten van het dialectologische onderzoek en zij, die al zo lang ijvert voor een taalsociologische aanpak van dialectproblemen (cfr. o.m. haar vroegere lezing over „*Taalsociologie*”, DAAN & WEIJNEN 1967), is het levende bewijs ervoor dat het ook anders had gekund. Terecht weerlegt ze o.m. de ongegronde beschuldigingen van APPEL, HUBERS en MEIJER (1976) over de zgn. onbetrouwbaarheid van het dialectologische onderzoek. Dit gebrek aan inzicht wijt ze o.m. aan „een fundamenteel tekort aan belesenheid” (p. 34). Het is dus duidelijk, dat niet alleen divergerende opvattingen van algemeen linguïstische aard de communicatie tussen beide disciplines hebben bemoeilijkt. Er is inderdaad meer, zoals bv. iets wat de sociolinguïstiek lange tijd op m.i. verkeerde wegen heeft gestuurd, nl. dat het inzicht in de onvolmaaktheid van de grammaticale theorie en de nadruk op het belang van de sociologische factoren bij het onderzoek van talige communicatie, voor een deel pas is ontstaan na de

publicatie van de nogal opzienbarende resultaten van Bernsteins studies i.v.m. de taalachterstand op school van de zgn. working-class children.

Bernstein, en velen die met hem de zgn. deficiëtheorie verdedigen, is een pedagoog en een socioloog, maar beslist geen linguïst, en dat is duidelijk te merken aan de manier waarop hij de „public speech” (restricted code) van de working class en de „formal speech (elaborated code)” van de middle class beschreef. Wie Bernsteins karakterisering daarvan in resp. 10 en 7 punten bekijkt, merkt overduidelijk dat hij blijkbaar niet weet wat een dialect is, en dat hij de volkstaal (en dat is wat hij eigenlijk met „public speech” bedoelt) alleen maar beschouwt als een soort mislukte poging van achterlijke individuen om Standaard Engels te realiseren. Een voorbeeld van dergelijke hemeltgerende onzin in zijn volgende bewering „The working class child has to translate and thus mediate middle class language structure through the logically simpler language structure of his own class to make it personally meaningful” (BERNSTEIN 1964). Labov, die achteraf veel van het door Bernstein aangerichte onheil heeft helpen rechtzetten, trekt, m.i. terecht, ook op ideologische gronden scherp tegen dit soort uitlatingen van leer, o.m. waar hij schrijft „Bernstein’s views are filtered through a strong bias against all forms of working class behavior, so that middle-class language is seen as superior in every respect — as ‘more abstract, and necessarily somewhat more flexible, detailed and subtle’ ” (LABOV 1969 ; in het laatste stuk citeert hij Bernstein).

Het feit nu dat studies, gestimuleerd door Bernsteins onderzoekingen, lange tijd de toon hebben aangegeven in de sociolinguïstiek, (cfr. de zgn. compensatieprogramma’s), heeft uiteraard voor een vervreemding van de linguïstiek in het algemeen en van de dialectologie in het bijzonder

gezorgd want, zoals Labov in het zoëven geciteerde werk zegt, „these notions are based upon the work of educational psychologists who know very little about language”.

Hiermee is wel duidelijk dat de sociolinguïstiek er inderdaad mee gebaat zou zijn geweest, indien er meer aandacht aan de dialectologie was geschonken. Dit wordt ook door sommige sociolinguïsten erkend, zij het dan niet door velen in praktijk gebracht. Ik verwijs hier niet alleen naar de sociolinguïst én dialectoloog P. Trudgill, die zowel in zijn handboek (TRUDGILL 1974a) als in een in 1974 verschenen artikel (TRUDGILL 1974b), daadwerkelijk methodes en resultaten van beide disciplines verenigt, maar ook nog naar bv. :

- John Gumperz, die in een artikel „*The Speech Community*” (GUMPERZ 1968) op de rol van de dialectologie ingaat en o.m. zegt : „Analysis along these lines (bedoeld is dialectologisch onderzoek, RW) clearly established the importance of social factors in language change ... In this fashion dialectology became an important source of evidence for social history”. Hij gaat daarna trouwens nog uitvoerig in op de noodzaak bij het onderzoek van sociale variabelen, de geografische dimensie niet uit het oog te verliezen.
- Joshua Fishman, die in een artikel, „*What has the Sociology of Language to Say to the Teacher?*” (FISHMAN 1972), ter oplossing van de vraag welke taal in scholen voor zwarten in Amerika moet worden gebruikt, er van uitgaat, dat er veel te leren valt van de manier waarop in Europa kinderen wier moedertaal een dialect is, op school in de standaardtaal worden onderwezen. Hij steunt daarbij op dialectologische verhandelingen over Schwäbische dialecten (cfr. echter ook de m.i. terecht afwijzende reactie van AMMON 1977).

Dat tegenover de aberraties van de deficiëtheorie uiteindelijk iets anders kon worden gesteld is, zoniet aan de dialectologie, dan toch aan onderzoeken te danken van mensen als Labov, die heel goed weten hoe de verhouding dialect-standaardtaal ligt en die te werk gaan op een manier, waar ook de dialectologen hun voordeel mee zouden kunnen doen. Zijn research over o.m. de sociale stratificatie van New York, plaatst het taalgebruik in een juiste kontekst o.m. doordat erop gewezen wordt, dat iedereen een gediversifieerd taalpatroon heeft, en dat de taalsituatie, waarin men verkeert, van doorslaggevend belang is voor de keuze van de verschillende registermogelijkheden, die iedereen in meerdere of mindere mate bezit. Belangrijke conclusies zijn o.m. dat, naarmate de gesprekssituatie formeler wordt, het taalgebruik van elke klasse zich meer in de richting van de prestigevariant beweegt, of, en hier citeer ik : „... That lower middle class speakers have the greatest tendency towards linguistic insecurity, and therefore tend to adopt, even in middle age, the prestige forms used by the youngest members of the highest ranking class. This linguistic insecurity is shown by ... their strongly negative attitudes towards their native speech patterns ... Thus the hyper-correct behavior of the lower middle class is seen as a *synchronic indicator of linguistic change in progress*” (LABOV 1972, 248). Het ligt voor de hand dat dergelijke constatering door de dialectoloog moeten worden geverifieerd daar, indien ze algemeen blijken te zijn, dit inderdaad een belangrijke factor kan zijn in taalverandering. De cultuurinvloed en de expansie waar wij zo vaak over praten, hebben we meestal als erg algemene factoren beschouwd, zonder dat we konden nagaan hoe die processen precies functioneerden. En hier kom ik dan terug op het tweede deel van het citaat van Goossens, waar ik het in het begin over had, nl. dat wij onze kennis van en

bekendheid met heel wat sociologische variabelen bijna nooit tot voorwerp van specifieke studie hebben gemaakt.

I.t.t. de sociolinguïstiek, heeft de dialectologie en -geografie de sociologische factoren steeds als het ware als gegeven beschouwd, en niet onderzocht hoe de veranderingen die als het gevolg ervan werden aangeduid, precies zijn verlopen. Indien een taalverschijnsel uit dialect A, door expansie in dialect B wordt overgenomen, dan moet iemand daarmee beginnen, en die iemand of die „groep iemanden” — als ik dat zo mag uitdrukken — moeten dan een soort intern-dialectische expansiekracht uitstralen, zodat anderen hen in hun vernieuwing volgen. Uit de onderzoeken van o.m. Labov blijkt, dat wij dat ook vandaag nog als het ware onder onze ogen zien gebeuren. Zaak is dus onze enquêtes zo te voeren, dat wij op die veranderingen de vinger kunnen leggen en de verbreiding ervan kunnen volgen. Dit zal uiteraard wel impliceren, dat dit soort research op een soort microniveau moet gebeuren, dat wij dus kleine en geïsoleerde taalfeiten (ondanks verwijten van atomisme), moeten afzonderen en bij vele zegslieden moeten onderzoeken. Misschien zal dit sommigen minder bekoren dan het onderzoeken van grote structuren in een ruim gebied, waarbij een of twee zegslieden telkens het dialect van een heel dorp representeren, maar het is m.i. onweerlegbaar, dat door het opofferen van die met grote streken geborstelde taferelen, wij zicht kunnen krijgen op hoe de beschreven processen nu werkelijk verlopen. Ik wijs in dit verband op een reeds in 1962 gehouden lezing van Hans Kurath, waarin hij veelbetekenend opmerkt : „Two lines of research, already under way, will make for progress in dialectology — the study of living speech. One is the application of the concepts of structural linguistics to the raw data. The other is the systematic recording and treatment of the speech of at least two

social levels in addition to that of the *folk* (the peasant or rustic, and the underprivileged citydweller) : that of the *cultural elite* and the *middle class*" (KURATH 1962, 135 ; cursief van Kurath). Aan de hand van Amerikaanse voorbeelden toont hij niet alleen aan dat, zoals we al wisten, de taal van als hoogwaardiger beschouwde gebieden door expansie uitstraalt naar omliggende streken, maar meent hij ook iets te kunnen zeggen over de manier waarop dit gebeurt. Hij stelt dat de „culturele elite” als eerste taalvormen uit een belendend prestigedialect overneemt, de „middle class” deze vormen van hun eigen culturele elite overneemt (dus niet direct aan het expansieve gebied ontleent) en dat de vormen in kwestie uiteindelijk via deze „middle class” in de taal van „the folk” terechtkomen (p. 142).

M.i. zijn zowel deze voorstelling, als de manier waarop Kurath zijn materiaal interpreteert, vrij aanvechtbaar. Toch is het één van de eerste pogingen om in een dialectologische studie met het verschijnsel expansie meer te doen, dan alleen te wijzen op het bestaan en de resultaten ervan. Kuraths waarschuwing : „It is readily granted that the latter events are in need of much fuller documentation than has been presented here” (p. 142) is gelukkig niet zolang daarna ter harte genomen door de sociolinguïsten.

Met het inzicht, dat de sociale en linguïstische kontekst de keuze tussen verschillende variabelen beïnvloedt, heeft de dialectologie zelf totnogtoe onvoldoende rekening gehouden. De keuzemogelijkheid bestaat nl. niet enkel tussen verschillende talen of tussen verschillende sociale of geografische varianten van één taal, zoals dat in de sociolinguïstiek wordt beschreven, maar zelfs binnen één geografisch beperkt dialect, en met alles wat geschreven wordt over „languages in contact”, codeswitching en interferentievervalsingen, kunnen ook wij ons voordeel doen. Ik

ben er namelijk van overtuigd, dat dit alles zich herhaalt in de microcosmos van één dialect, en dat dus de expansie van verschijnselen oorspronkelijk afhangt van de context, waarin die verschijnselen bruikbaar bleken te zijn; de „feasibility” en „appropriateness” dus waar Hymes het over had, of, om het met Kjolseth te zeggen, „die sozialkontextbezogenen Regeln der *Angemessenheit*, die die Wahl des Individuums zwischen Sprachvarianten in verschiedenen Sprechsituationen steuern” (o.c., p. 18). Het ligt immers voor de hand, dat in een periode van verandering, een periode dus waarin een vernieuwing in een dialect binnendringt, er op een bepaald ogenblik en bij bepaalde individuen een moment van onzekerheid optreedt, waarin tussen twee verschillende vormen geaarzeld wordt. Leopold geeft van dergelijke onzekerheid een prachtig voorbeeld waar hij de uitspraak aanhaalt van een jonge knaap, telg uit een familie die na wereldoorlog II uit de oostelijke gebieden van het voormalige Reich naar West-Duitsland emigreert. Het contact, niet alleen met het Schwabische immigratiedorp, maar ook met de dialecten van emigranten uit andere streken, maakt het kind zo vertwijfeld, dat het zijn vader vraagt, „*soll i schwätze, soll i sage oder soll i spreche?*” (LEOPOLD 1959, p. 351). Dergelijke dingen als het ware in de vlucht grijpen is een weliswaar moeilijke, maar m.i. bijzonder boeiende opgave voor een dialectoloog.

Uit het voorafgaande zal hopelijk duidelijk gebleken zijn, dat ik van mening ben, dat niet alleen de sociolinguïstiek de dialectologie, maar omgekeerd ook de dialectologie de sociolinguïstiek verwaarloosd heeft, tot beider schade en schande. Of er in de toekomst meer kansen op samenwerking zijn, hebben wij hier uiteraard niet in de hand. Een eerste dwingende taak lijkt me nochtans te zijn, dat de beoefenaars van beide disciplines de werkmethoden en de resultaten van de anderen in de gaten houden, en

hun werkhypothesen ook op het eigen gebied verifiëren. Daaruit zal vanzelf al een grotere toenadering groeien. Beter nog zou zijn, indien er werkelijk naar integratie werd gestreefd, althans op die terreinen waar de natuurlijke raakvlakken het grootste zijn. Er zijn immers in de sociolinguïstiek een aantal richtingen waar ik met geen woord over heb gerept, omdat ze m.i. weinig affiniteiten vertonen met wat de dialectologen in principe interesseert. Er is echter genoeg te doen waar die raakpunten er wel zijn.

Ik ben er in deze uiteenzetting van uitgegaan, dat de resultaten van de ontwikkelingen in de algemene linguïstiek, de dialectologen altijd veel te laat hebben bereikt. Het omgekeerde is nog evidentier, nl. dat de resultaten van dialectologisch onderzoek in de evolutie van de algemene linguïstiek al sinds heel lang nauwelijks nog een rol spelen. Daar de dialectoloog echter een linguïst is, moet dit op de duur nefast worden en niet alleen onze discipline isoleren, maar ook marginaliseren. De toch al niet zo schitterende perspectieven van het dialectologisch onderzoek kunnen op die manier helemaal uitzichtslas worden.

Met de huidige sociolinguïstische trend, die niet al te gemakkelijk als een modeverschijnsel mag worden afgedaan, heeft de dialectoloog een onverhoopte kans om het tij te laten keren. Dergelijke kansen om weer een woordje te gaan meespreken in het internationale linguïstensymposium, kunnen en mogen niet gemist worden. Daarmee bedoel ik uiteraard niet, dat iedere dialectoloog nu een sociolinguïst moet worden. Ik heb echter geprobeerd aan te tonen, dat de sociolinguïstiek ons mogelijkheden biedt, die wij moeten aangrijpen en uitbuiten.

Wij moeten echter ook altruïstisch genoeg zijn om te beseffen, dat wij ons met een receptieve taak niet tevreden mogen stellen. Hoewel uitschieters à la Bernstein gelukkig uitzonderingen zijn, komt men in de sociolinguïstische

publicaties nog wel vaker dingen tegen, die de dialectologische haren ten berde laten rijzen of, op zijn minst, door het gebruik van een onvoldoende doordacht begrippen-apparaat, misverstanden kunnen doen ontstaan, die beter vermeden worden. Het is de taak van de dialectoloog daar in te grijpen en ervoor te zorgen dat naar hem geluisterd wordt (wat dan weer specifieke eisen stelt). Zo lijkt er me, om slechts een klein voorbeeld te noemen, weer een verwarring op komst i.v.m. de term „dialect”, die te vergelijken is, met de problemen die destijds ontstonden, toen de vergelijkende taalkunde en indogermanistiek „dialect” gebruikte voor een zich aankondigende diversifiëring in bv. een vrij eenvormige taalfamilie. Ook nu weer wordt „dialect” gebruikt in allerlei betekenissen, die het voor ons niet heeft. De dialectologen hebben er lang genoeg over gedaan om het onderling over een sluitende en algemeen aanvaarde definitie eens te worden, dan dat ze nu zouden toelaten, dat alles weer op de helling wordt gezet door het onverantwoorde gebruik van die term door andere, dialectologisch onvoldoende op de hoogte zijnde, linguïsten.

Een ander punt waar ik vroeger al even op gewezen heb (WILLEMYS 1977), en dat ik nu evenmin kan uitwerken, is dat er vooral voor de Vlaamse dialectoloog nog meer aanleiding is zich even over de sociolinguïstiek te beraden. De problemen bv. inzake de relatie dialect-cultuurtaal, liggen door onze specifieke taalgeschiedenis anders dan in bv. de angelsaksische landen, waar de meeste sociolinguïstische studies vooralsnog, zoniet steeds over handelen, dan toch meestal als vergelijkingspunt van vertrekken. Wij kunnen, door het beschrijven en interpreteren van onze situatie, ook voor het internationale podium interessante gezichtspunten openen.

VERTALING VAN CITATEN

Ingaande op de suggestie van collega J. MOORS, geef ik hier een Nederlandse vertaling van de belangrijkste anders-talige citaten uit de tekst. Ik verwijs naar de bladzijde van deze bijdrage :

1. GOOSSENS, 147 : Op het ogenblik dat er door de ontwikkeling van de structurele dialectgeografie, die het invariabele element „structuur” heel erg beklemtoonde, op het einde van de jaren vijftig en in de jaren zestig, een hechtere samenwerking tussen dialectologie en linguïstiek tot stand leek te zullen komen ... liet de linguïstiek de dialectologie andermaal achter zich. Merkwaardigerwijze was dat het gevolg van een bewustwording die de dialectologie in principe niet vreemd kon zijn, nl. dat „variabiliteit niet enkel een normaal taalverschijnsel is, maar bovendien ook het logische resultaat van linguïstische basisfactoren”.

2. HYMES, 148 : Opdat een adequate theorie i.v.m. taalgebruik en -gebruikers uitgewerkt zou kunnen worden, is het inzicht noodzakelijk, dat taaluitingen niet op grond van twee, maar integendeel van vier factoren moeten worden onderzocht en beschreven.

3. KJOLSETH, 149 : Algemeen gezien moet men stellen dat het onderscheid tussen „competence” en „performance” voor ons (= de sociolinguïsten, RW) nooit bijzonder nuttig is geweest, en naarmate we ons van de algemene consequenties ervan nog bewuster worden, wordt de bruikbaarheid steeds problematischer.

4. BERNSTEIN, 150 : Het arbeiderskind is genoodzaakt de „middle class”-taalstructuur te vertalen en om te zetten in de, op logisch gebied eenvoudiger, taalstructuur van

zijn eigen klasse, om die structuur voor hem persoonlijk begrijpelijk te maken.

5. LABOV, 150 : Omdat Bernsteins inzichten vertroebeld worden door sterke vooroordelen t.a.v. iedere uiting van arbeidersgedragingen, beschouwt hij de taal van de „middle class” als in ieder opzicht superieur, d.w.z. als „abstracter en daardoor uiteraard meer flexibel, gedetailleerd en subtiel”.

6. LABOV, 151 : Deze opvattingen stoen op het werk van pedagogen en/of psychologen, die van taalmechanismen heel weinig afweten.

7. GUMPERZ, 151 : Dit soort onderzoek bewees overduidelijk het belang van sociale factoren bij taalverandering... De dialectologie groeide aldus uit tot een belangrijke bron van feitenmateriaal voor de sociale geschiedenis.

8. LABOV, 152 : Sprekers uit de „lower middle class” zijn sterk onderhevig aan taalonzekerheid en vertonen steeds, ook nog op middelbare leeftijd, de neiging prestigevormen van zelfs heel jonge leden van de hoogste sociale klasse over te nemen. Die taalonzekerheid blijkt uit ... hun zeer negatieve instelling tgo. hun eigen, oorspronkelijke taalvormen... Dit hypercorrecte taalgedrag van de „lower middle class” mag derhalve worden beschouwd als een synchrone indicatie van een zich voltrekkende taalwijziging.

9. KURATH, 153 : Twee reeds toegepaste vernieuwingen zullen de dialectologie — de studie van de levende taal — vooruit stuwen. Enerzijds de verwerking van de basisgegevens op structuralistische manier ; anderzijds het systematisch registreren en onderzoeken van de taal van ten minste nog twee (nu verwaarloosde) sociale klassen, naast

die van de gewone man (d.i. de plattelander of de sociaal gedepriviligieerde stedeling), nl. de taal van de culturele elite en van de „middle class”.

10. KURATH, 154 : Ik geef grif toe dat de hier beschreven processen een grondiger onderzoek vergen dan hier mogelijk is geweest.

11. KJOLSETH, 155 : De door de sociale context bepaalde regels van bruikbaarheid, die de keuze van het individu tussen taalvarianten in verschillende spreek situaties bepalen.

BIBLIOGRAFIE

- AMMON, U. 1977. Schoolproblems of Regional Dialectspeakers : Ideology and Reality. Results and Methods of Empirical Investigations in Southern Germany, in *Journal of Pragmatics* 1 (1977), 47-68.
- APPEL, R., HUBERS, G. & MEIJER, G. 1976. Sociolinguïstiek. Utrecht-Antwerpen (Aula nr. 575).
- BERNSTEIN, B. 1964. Some sociological determinants of perception. An inquiry into sub-cultural differences, in *Southwestern Journal of Anthropology*, 393-403. Geciteerd naar de overname in J. Fishman, *Readings in the Sociology of Language*, The Hague 1972, p. 227.
- DAAN, J. 1977. Vernieuwing in de sociolinguïstiek? in *De Nieuwe Taalgids* LXX, 340-347.
- DAAN, J. & WEIJNEN, A. 1967. Taalsociologie, B.M.D.C. XXXII, Amsterdam.
- FISHMAN, J. 1972a. Problems and Prospects of the Sociology of Language, in J. Fishman, *Language in Sociocultural Change*, Stanford, p. 268.
- FISHMAN, J. 1972b. What Has the Sociology of Language to Say to the Teacher, in J. Fishman, *Language in Sociocultural Change*, Stanford, 340-355.

- GOOSSENS, J. (nog niet versch.). Dialektologie im Zeitalter der Variabelforschung.
- GUMPERZ, J. 1968. The Speech Community, in *International Encyclopedia of Social Sciences*, London, 381-386. Geciteerd naar Giglioli (1973), 219-231.
- GIGLIOLI, P. P. 1973. *Language and Social Contact*. Penguin.
- HYMES, D. 1971. *On Communicative Competance*, Philadelphia University of Pennsylvania Press.
- KJOLSETH, R. 1971. Die Entwicklung der Sprachsoziologie und ihre sozialen Implikationen, in Kjolseth & Sack (1971), 9-32.
- KJOLSETH, R. & SACK, F. 1971. *Zur Soziologie der Sprache*. Opladen.
- KLOEKE, G. G. 1927. De Hollandsche expansie in de zestiende en zeventiende eeuw en haar weerspiegeling in de hedendaagsche Nederlandsche dialecten. Proeve eener historisch-dialectgeografische synthese. 's-Gravenhage.
- KURATH, H. 1962. Interrelation between Regional and Social Dialects, in H. Lunt (ed.), *Proceedings of the ninth International Congress of Linguists, Cambridge Mass., Aug. 27-31 1962*, The Hague 1964, 135-144.
- LABOV, W. 1969. The Logic of Nonstandard English, *Georgetown Monographs on Language and Linguistics*, vol. 22. Geciteerd naar de reproductie in Giglioli (1973), 179-215.
- LABOV, W. 1972. The Reflection of Social Processes in Linguistic Structures, in J. Fishman, *Readings in the Sociology of Language*, The Hague 1972, 240-251.
- LEOPOLD, W. F. 1959. The Decline of German Dialects, in *Word* 130-153, geciteerd naar J. Fishman, *Readings in the Sociology of Language*, The Hague, 1972, 340-364.
- MARCELLESI, J. B. & GARDIN, B. 1974. *Introduction à la sociolinguistique*. Paris.
- TRUDGILL, P. 1974a. *Sociolinguistics. An Introduction*, Penguin Books.
- TRUDGILL, P. 1974b. *Linguistic Change and Diffusion : Description*

and Explanaton in Sociolinguistic Dialect Geography, in *Language in Society* 3, 215-246.

WILLEMYS, R. 1977. Sprachpolitische und sprachsoziologische Betrachtungen zur Lage des Niederländischen in Belgien, in *Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie* 4, *Sprachenrecht, Sprachenpolitik und Sprachplanung*, Bd. I, 6-22.